

PRVA DVA TISUĆLJEĆA PAPINSTVA

Niko IKIĆ, *Petrovska služba: stijena jedinstva i kamen spoticanja. Povijesno-teološki, biblijsko-dogmatski i ekumenski pogledi*. Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet – Zagreb: Glas Koncila, 2015., 274 str.

Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu, uz suizdavaštvo zagrebačkog Glasa Koncila, u svojem nizu „Radovi“ (broj 17) objavio je 2015. djelo prof. dr. Nike Ikića pod nazivom „Petrovska služba: Stijena jedinstva i kamen spoticanja. Povijesno-teološki, biblijsko-dogmatski i ekumenski pogledi“.

Na početku ovoga prikaza istakao bih - možda pomalo neuobičajenim redom - „sretan“ izbor naslovne fotografije na knjizi, kao i fotografije na njezinoj pozadini. Dakle, naslovna fotografija donosi dojmljiv prikaz De Fabrisove statue svetoga Petra apostola u Vatikanu. Izrazito muževan lik u desnoj ruci drži ključeve, dok kažiprst iste ruke ostaje ispružen kao da nešto važno pokazuje ili jednostavno gledatelja poziva na pozornost. Dotle u lijevoj ruci drži poluodmotani svitak na kojem stoji: „ET TIBI DABO CLAVES REGNI CAELORUM“ (Mt 16,19). Lik odiše vladalačkim dostojanstvom i smirenim autoritetom, dok se u pozadini nazire Berninijeva kolonada, jedna od najpre-

poznatljivijih znamenitosti Vatikana. Inače, Berninijeve kolonade obgrljuju Trg sv. Petra poput raširenih ruku. Prema ustaljenom tumačenju upravo se u tomu očituje i njihovo značenje: one govore o Crkvi koja stoji otvorenih ruku u nastojanju da okupi oko sebe sve ljude. Navedena slika nedvojbeno upućuje na snagu i posebnost Rimske Crkve, u čijem središtu stoji Petar – stijena odabrana i postavljena od samoga Boga, da Kristov vidljivi predstavnik bude na zemlji. Međutim, slika odiše i stanovitom statičnošću i krutošću. Ona ne prikazuje žive ljude, nego samo dojmjljiva djela ljudskih ruku: statue i građevine. Ona upućuje na bogatu tradiciju Crkve, no koja pokatkad zna biti izvorištem krutih i neprilagodljivih stavova. Ona napose upućuje na institucionalnost Rimokatoličke Crkve; na njezine uhodane zakone, uredbe i propise.

Na pozadini knjige pronalazimo svojevrsni kontrast naslovnici. Ovdje imamo fotografiju ekumenskog susreta pape Franje i carigradskog patrijarha Bartolomeja. Pri tomu, oni ne sjede, nego hodeći idu u susret jedan drugom. Dinamičnost kojom odiše slika upućuje na pozitivni dinamizam ekumenskih nastojanja, tj. brige za jedinstvo kršćana. Na kraju treba istaći kako je na obje spomenute fotografije, u gornjem dijelu, vješto i prozračno ukomponiran prikaz otvorene špilje

koji nesumnjivo aludira na prazan grob i nedjelju uskrснуća. Ovdje se ujedno obznanjuje i temeljno autorovo kristološko usmjerenje. Kao da se već s korica može iščitati: što god govorili unutar opsega teme *primata* i *kolegijalnosti*, i bez obzira na to kretali li pri tome iz jedne statično-tradicionalističke pozicije ili ipak više iz one pluralne dinamično-ekumen-ske, i jedno i drugo će imati smisla tek onda ako bude kristološki utemeljeno i orijentirano. U tom smislu autor kaže: „Po svojoj biti i otajstvu Isus je čisto jedinstvo. On je u esencijalnom trinitarnom jedinstvu s Ocem i Duhom Svetim. On je jedinstvo naravnoga i nadnaravnoga, božanskoga i vječnoga. On je jedinstvo glave i tijela. On je jedinstvo objave, proroštva, mudrosti, zakona, svijeta i vijeka. Jedinstvo je trajna i vječna kategorija njegova otajstva kao i njegova riječ koja ne prolazi, kao i njegova ljubav koja ostaje (...) On je ustanovio Crkvu da bude svima trajan vidljivi sakrament spasonosnog jedinstva“ (str. 218). Autor zatim nastavlja: „To jedinstvo (Krist) ostavlja kao testament svojoj zaručnici prvo ustanovljenjem sakramenta svoje ljubavi (euharistije) i drugo ustanovljenjem struktura koje imaju služiti jedinstvu, a to je u prvom redu petrovska služba zajedno s episkopatom. Euharistija je nutarnji, a petrovska služba vanjski princip jedinstva, slično kao što

cement i armatura temelja drže cijelu zgradu i njezin krov“ (str. 218).

Premda se po sebi napeta povijest odnosa primata i kolegijalnosti nikad nije u potpunosti mogla razgraničiti od raznoraznih političkih konotacija i posljedica, autor u navedenom djelu pokušava promišljati naznačene teme polazeći od kristoloških i apostolskih izvora. Pojmove poput jedinstva, primata, kolegijalnosti i ekumenizma on nastoji prvenstveno shvatiti kao entitete duhovno-ontološkoga reda, ne zanemarujući pri tomu – naravno – ni njihova ostala značenja proizašla iz dvije tisuće godina duge povijesti Crkve. Ili drugim riječima: gdje bi netko drugi prije svega vidio politiku, autor vidi teologiju u najstrožem smislu riječi.

Odmah na početku, u „Uvodnim pojašnjenjima“ autor daje naslutiti da živimo u vrijeme krize autoriteta. Osim toga, ovo vrijeme se pokazuje „ekstremno mobilnim i dinamičnim“, gdje ljudi drastično gube interes prema svemu uhodanom i tradicionalnom. Dakle, danas bi se moglo govoriti o posvemašnjoj krizi svih tradicionalnih vrijednosti i institucija, a pri tome se osobito žestoko napada primat rimskog biskupa. „Drvlje i kamenje na petrovsku službu bacaju povjesničari i političari, državnici i diplomati, istočni i zapadni teolozi, protivnici pa čak i pristalice njegova prima-

ta“ (str. 11). Međutim, autor pri tomu konstatira da se ovdje ne radi samo o nekakvoj aktualnoj kritici i minoriziranju nego o svojevrsnoj trajnoj *questio disputata*. „Cijela povijest te službe prožeta je s jedne strane s nekim nerazumijevanjem i odbojnošću, a s druge strane upornošću i odanošću“ (str. 11).

Autor zatim teološki pojašnjava temeljne pojmove koji se često ponavljaju u ovom djelu (str. 15-19). Pri tomu počinje s pojmom „papa“ (grč. *pappas* – hranitelj, učitelj), a zatim nastavlja s pojmovima *autoriteta, službe, primata* i *nezabludivosti*, čineći tako ovo djelo razumljivijim i onom širem čitateljstvu.

„Povijesno-teološki pregled“ problematike donosi pet temeljnih cjelina/podnaslova (str. 21-122). Autor prvo obrađuje problematiku autoriteta u prvom i drugom tisućljeću. Zatim se bavi „Prvim vatikanskim saborom iz kuta primata i nezabludivosti“, te „Autoritetom u svjetlu Drugog vatikanskog sabora. Na kraju se osvrće i na pitanja „Primata i nezabludivosti u poslijesaborskim dokumentima“. Pri tomu se prva dva podnaslova dalje razrađuju te autor pokušava pratiti povijesni razvoj autoriteta u segmentima od po – otprilike – dva stoljeća.

„Svijest primata na Zapadu je postupno sazrijevala od prednosti do prvenstva, od prvenstva do primata, od univerzalnog primata do jurisdikcijskog primata“

(str. 225). Ideja primata doživljava svoj vrhunac u prvoj polovici drugog tisućljeća, i to u svojem juridičkom i univerzalnom značenju za opću Crkvu. Međutim, ovaj razvoj će istovremeno značiti i međusobno udaljšavanje s pravoslavnim crkvama, kao i neminovne sukobe s tadašnjim carskim autoritetima. Svojevrsno teološko sumiranje papinstva dogodit će se na Prvom vatikanskom saboru koji gleda papu „kao vidljivu glavu Crkve, Kristova namjesnika, apostolskog prvaka, vrhovnog pastira i nezabludivog učitelja vjere i morala“ (str. 226). Drugi vatikanski sabor na prvi pogled ne izriče neke velike novine glede primata, autoriteta i nezabludivosti, međutim, ovdje se ipak otvara jedna sasvim nova teološka i ekleziološka perspektiva: „Na nezabludiv način iznose vjeru i moral Crkve i pojedini biskupi kada su međusobno povezani i u zajedništvu s rimskim biskupom“ (str. 115). Ne umanjujući ulogu i značenje rimskog biskupa, Drugi vatikanski sabor će nesumnjivo ojačati poziciju biskupa, kao i njihovih mjesnih Crkava. Autor ovdje govori o Papi kao glavi episkopata, te o episkopatu s glavom. „Primat je u kolegijalnosti, a kolegijalnost je u primatu“ (str. 226).

„Sveto pismo je za sve Crkve i crkvene zajednice *norma normans non normata* (ne normirana norma koja normira). Kao duša cijele teologije biblijsko utemeljenje je polazište i našega pristupa

primatu. U Novom zavjetu nailazimo na pet mjesta u kojima Isus upućuje svoje naloge ili imperati-ve Petru koje sumirane možemo sažeti: *od sada ćeš loviti ljude* (Lk 5,10), *tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog* (Mt 16,19a), što god svežeš na zemlji, bit će svezano na nebesima (Mt 16,19b), *jačaj svoju braću* (Lk 22,32) *i pasi janjce moje ... idi za mnom* (Iv 21,15-19).“ (str. 123).

Autor u naznačenom dijelu (str. 123-153) nastoji ukazati na postojanje različitih tumačenja spomenutih biblijskih tekstova. Premda se ona međusobno nerijetko poprilično razlikuju, „nitko pak ne može negirati određeno svetopisamsko ustanovljenje primata ...“ (str. 226). Ovi izvori ostaju nepromijenjeni i nepromjenjivi, ali ipak ostaje mogućnost nekih novih tumačenja koja će dalje otvarati mogućnost zbližavanja u pogledu primata.

Autor se nadalje bavi ekumenskim aspektima problematike izdvajajući pri tomu ponaosob katoličke, pravoslavne i protestantske stavove (str. 155-204). S izoštranim ekumenskim senzibilitetom donosi i svoja „Završna razmišljanja i očekivanja“ (str. 205-224). Pri tomu bi moguće osobito bilo značajno iznijeti stajalište evangeličkog profesora iz Tübingena - Eberharda Jüngela. On je mišljenja da u crkvenom smislu evangelići više ne mogu gledati u papinstvu razlog crkvenoga nejedinstva. „Uz određene

uvjete papinstvo bi u budućnosti moglo predstavljati jedinstvo svih kršćana, razmišlja Jüngel“ (str. 223).

Nakon jednog progresivnog protestantskog teologa, autor iznosi mišljenje i jednog progresivnog katoličkog profesora. Zapravo, mogli bismo reći da se radi o cijelom programskom nacrtu papinstva za budućnost. Bernhard Häring „polazi od teze da Crkva treba papinstvo kao jačanje u vjeri na putu jedinstva. Papinstvo na tom putu treba biti motor, a ne prepreka jedinstvu. Od gubljenja papinske države papinstvo se pozitivno razvijalo, ali ima još prostora da se još više distancira od dnevne politike. Diplomatske strukture Crkve to i danas svjedoče. Treba reformirati način izbora pape, možda uvesti mandat i sl. Također valja obnoviti cijelu Rimsku kuriju, a Biskupskoj sinodi dati puno veće ovlasti. Treba izbjegavati bezuvjetno traženje servilne poslušnosti za ljubav evanđelju. Veliku papinsku zadaću Häring vidi na moralnom i socijalnom polju boreći se za mir i pomirenje, pravdu i ravnopravnost u svijetu. Na strogo crkvenom planu očekuje da pape budu uzorni pastiri koji će druge jačati u vjeri. Iz tog kuta predlaže da sami trebaju ograničiti svoju vlast. Papa je prvo rimski biskup te stoga prvo ima dušobrižnički skrbiti za svoju dijecezu. Tek onda je primas Italije, Patrijarh Zapada, sluga jedinstva Crkve i

sl. U svojoj vlasti ima poštovati supsidijarnost i kolegijalnost. Što Papa bude više isticao Krista, to će drugi više isticati Papu, naglašava Häring.“ (str. 224).

Koliko je poznato ovo je prvo cjelovito teološko djelo na temu petrovske službe u okvirima hrvatskog govornog područja i već kao takvo nesumnjivo predstavlja značajan doprinos hrvatskoj teološkoj misli. Autor, prof. dr. Niko Ikić, već širokim naslovom ovoga djela precizno iznosi tematiku djela, kao i načine pristupa istoj. Naznačenoj problematici pristupa precizno i sustavno, dok sam jezik djela usprkos tomu ostaje čitljiv i privlačan.

Knjiga donosi i neke vrlo korisne dodatke. Tu osobito ističem opsežan sažetak na hrvatskom, njemačkom i engleskom jeziku. Zatim tu je i „Prošireni popis literature“ pružajući tako izvrsnu osnovu za sve one koji se budu namjeravali ozbiljnije baviti naznačenom problematikom. Tu je i neizostavno „Kazalo osobnih imena“, te mišljenje dvojice recenzentata: prof. dr. Ante Mateljana i biskupa, također prof. dr. Tome Vukšića. Smatram da sve ovo govori u prilog posvećenoj ozbiljnosti autora, kao i o njegovoj nesumnjivoj objektivnosti i intelektualnom poštenju.

Mario Bernadić

MUČENIŠTVO I MUČENIČKI TRAGOVI KROZ HRVATSKU PROŠLOST

Komisija HBK i BK BiH za hrvatski martirologij, *Mučeništvo i mučenički tragovi kroz hrvatsku prošlost. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 13. ožujka 2014. godine.* Zagreb: Hrvatska biskupska konferencija – Katolički bogoslovni fakultet (Glas Koncila – nakladnik), 2015., 364 str.

Riječ je o drugom zborniku koji je izdala Komisija HBK i BK BiH za hrvatski martirologij. Prvi zbornik naslovljen *Hrvatski mučenici i žrtve iz vremena komunističke vladavine* objavljen je 2013. godine. Kao što mu sam naslov kaže, bavio se problematikom žrtava komunističkog režima. Ovim drugim zbornikom nastojalo se ispraviti, kako je u uvodu u rad znanstvenog skupa (*Uvod u rad znanstvenoga skupa* – str. 33-36) napisao predsjednik Komisije HBK i BK BiH biskup Mile Bogović, nedostatke prvog zbornika u kojem su sudjelovali uglavnom povjesničari te mu je nedostajala teološka dimenzija koja bi razjasnila razliku između žrtve i mučenika (str. 33) pa je tema proširena na mučeništvo kroz cijelu povijest Crkve na hrvatskom prostoru.

Zbornik ima četiri dijela. U prvom dijelu donosi pozdravne govore sudionicima skupa, u dru-